

**ARJEPLOGS
KOMMUN**
ÁRJEPLUOVE KOMMUVNNA

Arjeplogs kommuns handlingsplan för nationella minoriteter och uppdraget som samisk förvaltningskommun

Dokumenttyp Handlingsplan	Dokumentnamn Arjeplogs kommuns handlingsplan för nationella minoriteter och uppdraget som samisk förvaltningskommun	Fastställd/uppriktad 2016-04-25 Kf § 33/2016	Beslutsinstans Kommunfullmäktige	Giltighetstid tom 2018-12-31
Dokumentansvarig Kommunchef	Version 1.0	Senast reviderad	Dokumentinformation Dnr Ks 2016/96, 009	Detta dokument gäller för Politik och förvaltning

Innehållsförteckning

1. Kort om samiska språket.....	1
1.1 Samiska i Arjeplog	1
1.2 Skolpolitik.....	2
2. Den svenska minoritetsspråkspolitiken.....	2
2.1 Urfolk.....	2
3. Lagstiftning	3
3.1 Grundskydd § 3- § 5.....	3
3.2 Förstärkt skydd § 6-§ 12, § 17-§ 18	3
3.3 Kommunövergripande	4
3.4 Förskola	5
3.5 Äldreomsorg	5
4. Handlingsplan	6
4.1 Arjeplogs kommun och de nationella minoriteternas grundskydd	6
4.2 Arjeplogs kommun- förvaltningskommun för det samiska språket	7
5. Finansiering.....	9
6. Uppföljning och återrapportering	9

1. Kort om samiska språket

Samiska är ett finskugriskt språk som är besläktat med bland annat finska och ungerska och som grammatiskt skiljer sig väsentligt från svenskan. I det samiska ordförrådet finns ord och uttryck som skildrar djur, natur och sedvänjor som är svåra att översätta till svenska. Det samiska språket skildrar samernas liv och leverne över tid och är en viktig del av den samiska kulturen.

Samiskan är uppdelad i tre språk: östsamiska, centralsamiska och sydsamiska. Inom dessa språk finns ett flertal dialekter eller varieteter. I Sverige talas nordsamiska, lulesamiska, sydsamiska, umesamiska och pitesamiska. Samiskans skriftspråkbörjade användas mycket sent, många äldre samer har aldrig fått lära sig läsa eller skriva på samiska.

1.1 Samiska i Arjeplog

Pitesamiska

I dialekten "Arjeplogs målet" finns ett flertal ord och uttryck som kommer från pitesamiskan. Hur kommer det sig? I Arjeplog klingade pitesamiskan kring matborden i många hem om vi går tillbaka i tiden. Dåtidens politik på riksplanet strävade efter att "svensk ska vara svensk" och "lapp ska vara lapp", detta medförde att befolkningen delades i grupper- svenskar och den renskötande samiska befolkningen. Samer som inte bedrev renskötsel hamnade i kläm, samiskan blev förknippad med skam och slutade användas, kvar blev ord och uttryck som lever kvar i vår dialekt. Pitesamiskan är i dag starkt hotad och har endast ett trettiotal aktiva talare kvar. På norska sidan är pitesamiskan utdöd. En pitesamisk ordbok som är resultatet av ett ordinsamlingsprojekt som Arjeplogs kommun har varit med och finansierat är under bearbetning.

Umesamiska

I de södra delarna av vår kommun talas umesamiska. Umesamiskan har en liknande historia som pitesamiskan och är även den hotad. Krafter från samiska organisationer att re vitalisera umesamiskan pågår och umesamiskan är på gång att få en egen ortografi (skriftspråk).

Nordsamiska

I början av förra seklet blev samer från Karesuandoområdet tvångsförflyttade söderut, till bland annat Arjeplog. Tvångsförflyttningen var en direkt konsekvens av unionsupplösningen 1905, då renbetesmarker på norska sidan gick om intet. Dessa inflyttade Karesuandosamer tog med sig sitt språk, nordsamiska och sina sedvänjor till vår kommun.

Sydsamiska och lulesamiska

Även dessa varieteter talas i vår kommun, detta kommer av inflyttning i modern tid.

1.2 Skolpolitik

Den svenska assimileringpolitiken som bedrevs under förra seklet innebar att samiska barn förbjöds använda sitt modersmål i skolan, i Sverige pratar man svenska. Dessa barn blev föräldrar under 60- och 70-talen och många valde att inte lära sina barn samiska. Föräldrarnas negativa upplevelser av att vara samiskspråkig i den svenska skolan gjorde att de ville göra det lättare för sina barn och bara lära dem svenska. Alla samer har därför inte haft möjlighet att lära sig samiska i hemmet och det är en av anledningarna till att alla samer inte är samisktalande.

Nuförtiden ges elever möjlighet att lära sig mera om sin kultur och det samiska språket. Dagens samiska ungdomar är stolta över sin bakgrund och allt fler vill lära sig språket.

2. Den svenska minoritetsspråkspolitiken

Den första samiska språklagen (1999:1175) trädde kraft den 1 april 2000. Den gav enskilda rätt att använda samiska i kontakt med myndigheter och domstolar. Den gav också enskilda rätt till barn- och äldreomsorg på samiska. Dessa rättigheter var begränsade till ett förvaltningsområde som innefattade Arjeplogs, Gällivare, Jokkmokks och Kiruna kommuner.

Sveriges riksdag stiftade en ny lag som trädde i kraft 2010 och som stärker de nationella minoriteternas rättigheter i samhället.

Till de nationella minoritetsspråken i Sverige räknas; samiska, meänkieli, finska, romani chib och jiddisch. Gemensamt för språken är att de har en lång historia i vårt land och att de som talar språken har en egen kultur. Antalet förvaltningskommuner för samiska ökade och det tillkom förvaltningskommuner även för finska och meänkieli.

Målet med den svenska minoritetspolitiken är att skydda de nationella minoriteterna, stärka deras möjligheter till inflytande, motverka diskriminering och stödja minoritetsspråken så att de vårdas och hålls levande.

2.1 Urfolk

Samerna har en särställning i egenskap av ursprungsbefolkning i Sverige. Sveriges riksdag fastslog 1977 samernas ställning som urfolk, beslutet grundar sig på att den samiska befolkningen levde i Sverige innan landet fick sina statsgränser. Regeringen fastslog även samerna som Sveriges urfolk, genom att ange dem som ursprungligt folk i grundlagen i oktober 2010.

3. Lagstiftning

Arjeplogs kommun ingår i förvaltningsområdet för det samiska språket. Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724) ställer särskilda krav på förvaltningskommunerna i arbetet med att stärka de nationella minoriteternas rättigheter.

3.1 Grundskydd § 3 - § 5

Minoritetslagens grundskydd gäller **i hela Sverige** och omfattar **samtliga fem nationella minoriteter**. Grundskyddet slår bland annat fast att

§ 3 En förvaltningsmyndighet ska när det behövs på ett lämpligt sätt informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt denna lag

§ 4 Det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken (även § 8 i språklagen)

§ 4 Det allmänna ska främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige

§ 4 Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna språket ska särskilt främjas

§ 5 Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt som det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor (undantag här är kommunfullmäktige, landstingsfullmäktige eller kommunala bolag)

Med "det allmänna" avses offentlig verksamhet som stat, landsting och kommun.

3.2 Förstärkt skydd § 6 - § 12, § 17 - § 18

I förvaltningskommuner ger minoritetslagen förstärkt skydd för samiska (samtliga varieteter), finska och meänkieli vilket innebär att

- enskilda har rätt att använda samiska, finska och meänkieli i sina skriftliga och muntliga kontakter med myndigheter
- enskilda har rätt att få tillgång till barnomsorg helt eller delvis på samiska, finska och meänkieli
- enskilda har rätt att få tillgång till äldreomsorg helt eller delvis på samiska, finska och meänkieli
- förvaltningsmyndigheter ska vidta aktiva åtgärder för att säkerställa att personal med språkkunskaper finns där detta behövs

Även utanför förvaltningskommuner gäller ett förstärkt skydd för samiska, finska och meänkieli om det finns språkkunnig personal.

3.3 Kommunövergripande:

Lagtexten uttrycker:

3 § Förvaltningsmyndigheter ska när det behövs på lämpligt sätt informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt denna lag.

4 § I språklagen (2009:600) anges att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

5 § Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.

8 § Enskilda har rätt att använda finska, meänkieli respektive samiska vid sina muntliga och skriftliga kontakter med en förvaltningsmyndighet vars geografiska verksamhetsområde helt eller delvis sammanfaller med minoritetsspråkets förvaltningsområde. Detta gäller i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part, om ärendet har anknytning till förvaltningsområdet.

Om den enskilde använder finska, meänkieli eller samiska i ett sådant ärende, är myndigheten skyldig att ge muntligt svar på samma språk. Enskilda som saknar juridiskt biträde har dessutom rätt att på begäran få en skriftlig översättning av beslut och beslutsmotivering i ärendet på finska, meänkieli respektive samiska.

Myndigheten ska även i övrigt sträva efter att bemöta de enskilda på dessa språk.

/.../

11 § Förvaltningsmyndigheter ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, meänkieli respektive samiska där detta behövs i enskildas kontakter med myndigheten.

12 § Förvaltningsmyndigheter får bestämma särskilda tider och särskild plats för att ta emot besök av enskilda som talar finska, meänkieli respektive samiska, samt ha särskilda telefontider.

3.4 Förskola

Lagtexten uttrycker:

17 § När en kommun i ett förvaltningsområde erbjuder plats i förskola eller sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen (2010:800) som kompletterar eller erbjuds istället för förskola, ska kommunen erbjuda barn vars vårdnadshavare begär det plats i sådan verksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska.

3.5 Äldreomsorg

Lagtexten uttrycker:

18 § En kommun i ett förvaltningsområde ska erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller delar av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska, meänkieli respektive samiska. Detsamma gäller kommuner utanför ett förvaltningsområde, om kommunen har tillgång till personal som är kunnig i språket. tillgång till personal som är kunnig i språket

Socialtjänstlagen 5 kap § 6

6 § Socialnämnden ska göra sig väl förtrogen med levnadsförhållandena i kommunen för äldre människor samt i sin uppsökande verksamhet upplysa om socialtjänstens verksamhet på detta område.

Kommunen ska planera sina insatser för äldre. I planeringen ska kommunen samverka med landstinget samt andra samsällsorgan och organisationer.

Kommunen ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, meänkieli eller samiska där detta behövs i omvårdnaden om äldre människor. Lag (2009:726).

4. Handlingsplan

Handlingsplanen revideras under varje mandatperiod och fastställs av kommunfullmäktige. Handlingsplanen finns att läsa på kommunens hemsida på språken svenska och samiska.

4.1 Arjeplogs kommun och de nationella minoriteternas grundskydd.

3 § Förvaltningsmyndigheter ska när det behövs på lämpligt sätt informera de nationella minoriteterna om deras rättigheter enligt denna lag.

Kommunen informerar via:

- *Hemsidan och social medier
- *Annonser i lokalpress med jämna mellanrum
- *Informationsmaterial på Tingsbacka och kommunbiblioteket
- *Föreläsningar för allmänheten med jämna mellanrum.

4 § I språklagen (2009:600) anges att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken. Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

Kommunen främjar och skyddar genom att:

- *Köpa in böcker på nationella minoritetsspråk till kommunbiblioteket både för vuxna och barn.
- *I teaterutbudet som erbjuds prioritera teatrar på och om nationella minoritetsspråk och nationella minoriteter.
- *Anordna en samisk kulturvecka årligen.
- *Det samiska folkets dag den 6/2 uppmärksammas i kommunens verksamheter.
- *När modersmålsundervisning för de samiska barnen schemaläggs, ser rektor till att så långt som det är möjligt, att det inte krockar med annan undervisning som är viktig för berörda barn.
- *Rektor och pedagoger förstår vikten och underlättar så långt det är möjligt, i enlighet med regelverket, så de samiska barnen kan vara lediga från ordinarie undervisning för aktiviteter i renskötsel.
- *Kommunen erbjuder utbildning i samiska till exempel via Komvux.

5 § Förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.

Kommunen ger inflytande genom:

*Formaliserad, arvoderad samrådsgrupp som handhar frågor rörande Arjeplogs kommuns förvaltningsuppdrag för det samiska språket. I samrådsgruppen erbjuds alla 6 samebyar representation och sameföreningen har en plats. Övriga deltagare består av kommunala tjänstemän från kommunens verksamheter. Samrådsgruppen består av 11 personer. Samrådsgruppen har möten 4-5 ggr/år.

*Kommunen samråder med samebyarnas ordföringar 2 ggr/ år rörande frågor gällande rennäringen.

*Förskolechefen samråder med de samiska föräldrarna rörande förskolefrågor

*Kommunen emotser samråd med de övriga nationella minoriteterna i framtiden.

4.2 Arjeplogs kommun- förvaltningskommun för det samiska språket

Sammanfattning

*Enskilda har rätt att använda samiska, finska och meänkieli i sina skriftliga och muntliga kontakter med myndigheter

*Enskilda har rätt att få tillgång till barnomsorg helt eller delvis på samiska, finska och meänkieli

*Enskilda har rätt att få tillgång till äldreomsorg helt eller delvis på samiska, finska och meänkieli

*Förvaltningsmyndigheter ska vidta aktiva åtgärder för att säkerställa att personal med språkkunskaper finns där detta behövs

8 § Enskilda har rätt att använda finska, meänkieli respektive samiska vid sina muntliga och skriftliga kontakter med en förvaltningsmyndighet vars geografiska verksamhetsområde helt eller delvis sammanfaller med minoritetsspråkets förvaltningsområde. Detta gäller i ärenden i vilka den enskilde är part eller ställföreträdare för part, om ärendet har anknytning till förvaltningsområdet.

Om den enskilde använder finska, meänkieli eller samiska i ett sådant ärende, är myndigheten skyldig att ge muntligt svar på samma språk. Enskilda som saknar juridiskt biträde har dessutom rätt att på begäran få en skriftlig översättning av beslut och beslutsmotivering i ärendet på finska, meänkieli respektive samiska.

Myndigheten ska även i övrigt sträva efter att bemöta de enskilda på dessa språk.

./.../

11 § Förvaltningsmyndigheter ska verka för att det finns tillgång till personal med kunskaper i finska, meänkieli respektive samiska där detta behövs i enskildas kontakter med myndigheten.

12 § Förvaltningsmyndigheter får bestämma särskilda tider och särskild plats för att ta emot besök av enskilda som talar finska, meänkieli respektive samiska, samt ha särskilda telefontider.

Kommunen möter lagen genom:

*Att ha en koordinator anställd som kan bistå och organisera behov från allmänheten och kommunala tjänstemän vad det gäller ex tolkhjälp, översättningar och övriga frågor rörande förvaltningsuppdraget och grundskyddet enligt lag.

*I SAMSA samarbetet (växeln) finns beredskap för samisktalande personer som ringer upp kommunerna Sorsele, Arjeplog, Malå och Arvidsjaur.

*När kommunen annonserar ut nya tjänster betonas önskan om kunskaper i samiska från de sökande.

17 § När en kommun i ett förvaltningsområde erbjuder plats i förskola eller sådan pedagogisk verksamhet som avses i 25 kap. skollagen (2010:800) som kompletterar eller erbjuds istället för förskola, ska kommunen erbjuda barn vars vårdnadshavare begär det plats i sådan verksamhet där hela eller delar av verksamheten bedrivs på finska, meänkieli respektive samiska.

Kommunen möter lagen genom:

*Erbjuda en avdelning på förskolan i centralorten som är samiskt inspirerad (förvaltningsmedlen har bidragit till material, samisktalande pedagog är anställd, samisk kultur märks i planering och aktiviteter) där barn vars föräldrar önskar samiskt modersmålstöd placeras vid inskrivning i förskolan.

*Erbjuda pedagoger på den samiskt inspirerade avdelningen regelbunden fortbildning i ex; språk, kulturkunskap, innebörd av Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

*Årligen åka på utflykt och uppleva samisk kultur med alla barn är 5 år på förskolan

*Att fördela statsbidraget så att föräldrakooperativet Blåklockan och Slagnäs förskola kan köpa in material och bjuda in Blåklockan och Slagnäs förskola till aktiviteter som rör det samiska.

18 § En kommun i ett förvaltningsområde ska erbjuda den som begär det möjlighet att få hela eller delar av den service och omvårdnad som erbjuds inom ramen för äldreomsorgen av personal som behärskar finska, meänkieli respektive samiska. Detsamma gäller kommuner utanför ett förvaltningsområde, om kommunen har tillgång till personal som är kunnig i språket.

Kommunen möter lagen genom:

- *Språkträffar för samiska brukare på Vauka och Facklan minst 2ggr/månad.
- *Översätta dokument i Vård och omsorgsverksamheten för brukare och anhöriga.
- *Utflykter 2 ggr/ år för samiska brukare till närområden kring Arjeplog
- *Samiska samrådsgruppen inbjuds till kostråd med kostchefen, då maten är viktig för de samiska brukarna och alla andra äldre.

5. Finansiering

Arjeplogs kommun har för året 2015 erhållit ett särskilt statsbidrag om 660 000 kronor för de merkostnader som uppkommer till följd av lagstiftningen.

Samrådsgruppen för förvaltningsuppdraget lägger årligen budget för hur statsbidraget skall användas för nästkommande år.

6. Uppföljning och återrapportering

Vart tredje år utgår enkät till kommunens hushåll som undersöker kommunmedborgarnas behov och önskemål vad det gäller över kommunens arbete med de nationella minoriteterna och minoritetsspråk. Resultatet från enkäten, tillsammans med annan årlig utvärdering, ligger till grund för det framåtsyftande arbetet med förvaltningsuppdraget för samiska och kommunens grundskyddsarbete för de övriga nationella minoriteterna och de nationella minoritetsspråken.

Arjeplogs kommun har skyldighet att avrapportera arbetet till Sametinget, som har regeringens uppdrag att följa upp tillämpningen av lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724). Detta sker i årligen i februari månad. Den årliga rapporten till Sametinget delges kommunstyrelsen.